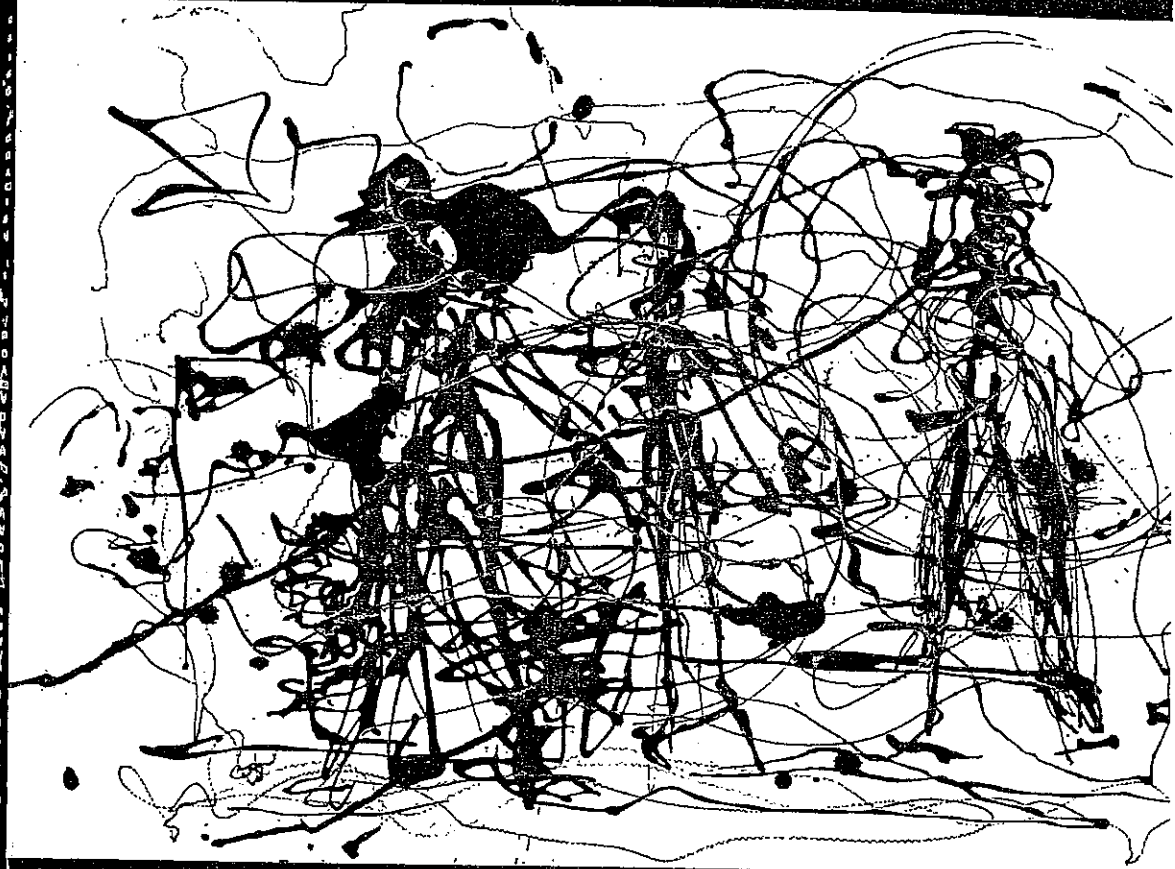

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΣΙΩΛΗΣ

*Ιστορίες ζωής
και
βιογραφικές αφηγήσεις*

*Η βιογραφική προσέγγιση
στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα*

Πρόλογος: Prof. Dr. Dr. Peter Alheit

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

σύνολο και σημειοδοτείται από αυτό (ό.π.). Η αρχή της ανασυνγκρίτησης της δομής συμβαδίζει με μια δεύτερη αρχή που οφείλει, κατά την G. Rosenthal, να διέπει την αναλυτική επεξεργασία βιογραφικών εμβόλων, την «αρχή της διαδοχικότητας»: Η βιογραφική αυτοαξιολόγηση δεν συνίσταται στο άθροισμα των μερών της, αλλά στον τρόπο με τον οποίο αυτά συναρθώνονται μεταξύ τους. Κάθε δράση ή συμβάν πρέπει να ισοβεί ως μέρος μιας διαδικασίας. Συναρθώνεται με τα προηγούμενα και ταυτόχρονα αποτελεί απειρία για νέα δράση ή εξέλιξη (Rosenthal 1995: 213).

21. Η εργασία που υποβιβάζεται στο παρόν κείμενο αναγράφεται (σε αντίθεση προς τη θέση των Nassaji/Saake) τη δυνατότητα διακριτής ανασυνγκρίτησης των δύο διαφορετικών χρονικών επιπέδων (αυτού που τότε βιάθηκε και αυτού που τώρα παρουσιάζεται), χωρίς ωστόσο να υποβιβάζεται τη θέση περί ομοιογενούς βιώματος και αφήγησης.

22. Βλ. Lucius-Hoene και Deppehmann (2002: 141).

23. Για τις διαφορετικές εκδοχές ταξινόμησης των κειμενικών ειδών, βλ. Γκορνοκούλου και Γιούτος (1999: 63 κ.ε.).

24. Βλ. Lucius-Hoene και Deppehmann (2002: 160-162).

25. Βλ. Lucius-Hoene και Deppehmann (2002: 162-170).

26. Lucius-Hoene και Deppehmann (2002: 146-153).

27. Η αφηγηματική αναδόξη σε παραθέσεις εμπειρίες και γεγονότα πρέπει τη δυνατότητα στον αφήγητή να τα συλλογιστεί και να τα αξιολογήσει εκ νέου. Όταν εισοχηθούν οι Lucius-Hoene και Deppehmann (2002: 149), η υποχώρηση ολοκληρώνεται της μορφής πύξιν, τον αφήγητή να καταλήξει σε αξιολογική κρίση σε σχέση με την ιστορία που παραθέτει. Οι αξιολογήσεις αυτές μπορούν να περιλαμβάνονται σε ειρήδιμα μη αφηγηματικά τμήματα, μπορεί να ανασυντάσσονται και από τα ίδια τα αφηγηματικά μέρη μέσω της επιλογής συγκεκριμένων λέξεων, του γλωσσικού τύπου, παραγλωσσικών ενδείξεων κ.ά.

28. Lucius-Hoene και Deppehmann (2002: 153-154).

29. Lucius-Hoene και Deppehmann (2002: 154-155).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Για την ανάλυση των βιογραφικών αφηγηματικών κειμένων προτείνεται μια πολυεπίπεδη επεξεργασία¹ που περιλαμβάνει τα παρακάτω στάδια.

14.1 Ανάλυση της διαδρομής του βίου στη χρονολογική της σειρά

Συγκροτείται ένας χρονολογικός πίνακας, ο οποίος περιλαμβάνει τους σημειωτικούς βιογραφικούς σταθμούς του ερευνημένου υποκειμένου. Οι βιογραφικοί σταθμοί παρατίθενται εδώ στη χρονολογική τους αλληλουχία και ανεξάρτητα από τη σειρά παρουσίασής τους στο βιογραφικό κείμενο ή την εμπίναξη που τους προσοδίδει ο αφηγητής. Τα δεδομένα αυτά αντλούνται, κατά κύριο λόγο, από την αφήγηση του φορέα της βιογραφίας. Μπορούν, ωστόσο, να συμπληρωθούν με στοιχεία που προκύπτουν από άλλες πηγές (έγγραφα, αφηγήσεις άλλων προσώπων, καταγεγραμμένες στον τύπο).

Η εξέταση της χρονολογικής αλληλουχίας των βιογραφικών γεγονότων δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να σχηματίσει μια πρώτη ενόρα σχετικά με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του φορέα της βιογραφίας (κοινωνική καταγωγή, εκπαδευτική διαδρομή, επαγγελματικές τοποθετήσεις, οικονομική κατάσταση). Επίσης, να διατυπώσει υποθέσεις σχετικά με την εξέλιξη της διαδρομής του βίου του (μετάβαση από την εκπαδευση στην εργασία, επαγγελματική εξέλιξη, χωρική, επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα).

Η διατύπωση των υποθέσεων αυτών γίνεται στο φόντο γενικότερων γνώσεων που αφορούν την κοινωνικο-ιστορική εξέλιξη και τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού πλαισίου, ενός του οποίου τοποθετείται η συγκεκριμένη περίπτωση και η συλλογή στοιχείων σχετικά με την κοινωνική ιστορία του τόπου ή της συγκεκριμένης ομάδας καθώς και στοιχείων που αφορούν την κοινωνική δομή και τη διαδρομή των κοινωνικών σχέσεων ενός του ερευνηόμενου πλαισίου. Ιδιαίτερα σημαντικά έχει, επίσης, η εξοικείωση του ερευ-

νητή με τον ερευνηόμενο χώρο μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης και της συστηματικής καταγραφής δεδομένων από το πεδίο της έρευνας.

Τέλος, η χρονολογική παραβίαση των βιογραφικών σταδίων της διαδρομής του βίου του ερευνηόμενου υποκειμένου παρέχει τη θεματική έμφαση των βιογραφικών αφηγήσεων σε μεταγενέστερα στάδια της ανάπτυξης, έτσι ώστε να εκτιμηθεί ποια βιογραφικά γεγονότα και εξελίξεις αποδίδονται από τον αφηγητή, με ποια σειρά και ποια δεν θεματοποιούνται.²

14.2 Αποκάλυψη και εξέταση της κειμενικής διάθεσης της βιογραφικής αφήγησης

Σε αυτό το στάδιο της ανάπτυξης γίνεται έμφαση στη *διαδοχική αλληλουχία των μερών του κειμένου*. Το κείμενο, κατ' αρχάς, χωρίζεται σε ενότητες και υποενότητες. Η κατάταξη γίνεται βάσει κριτηρίων που αφορούν τόσο το περιεχόμενο όσο και τη μορφή. Οι ενότητες και οι υποενότητες μπορούν να περιλαμβάνουν διακριτές βιογραφικές εξελίξεις, περιόδους, επεισόδια, αναφορές σε κοινά θεματικά πεδία. Η αλλαγή αφηγηματικής διαδρομής, χρονικού πλαισίου ή θεματικής περιότητας αποτελούν ενδείξεις για το διαχωρισμό των ενότητων. Ένα άλλο κριτήριο μπορεί να είναι η αλλαγή του είδους του λόγου (π.χ. αφηγηματικός, περιγραφικός λόγος, επιχειρηματολογία).

Το στάδιο αυτό της ανάπτυξης παρέχει τη δυνατότητα στον ερευνητή να αποκρίσει μια εστιακή εικόνα της θεματικής και μορφολογικής εξέλιξης του κειμένου, καθώς και της αλληλουχίας των στοιχείων της δομής του. Προσδιορίζονται τα βιογραφικά γεγονότα, οι εξελίξεις και οι θεματικές περιόδους που παρουσιάζονται, η μετέξέ τους συνάρθρωση, καθώς και το είδος του λόγου που χρησιμοποιείται σε καθένα από αυτά. Στη βάση της εκκίνησης αυτής ο ερευνητής δύναται να προβεί σε πρώτες υποθέσεις σχετικά με την εσωτερική λογική που διαπερνά και μορφοποιεί το κείμενο της αφήγησης σχετικά, δηλαδή, με τους μηχανισμούς εκείνους που διεκδικούν την επιλογή των μερών της ιστορίας, καθώς και τη χρονική και θεματική τους συνάρθρωση.³ Οι υποθέσεις αυτές μπορούν να μετασχηματιστούν κατά τη λειτούργησή ανάληψη των επιμέρους μερών στο στάδιο της «δομικής περιγραφής».

Στις έρευνες εκείνες που αποσκοπίζεται να μην υποβληθεί το σύνολο του κειμένου της συνέντευξης σε μια ενδελεχή, σειρά προς σειρά, ανάληψη, αλλά μόνον επιλεγμένα τμήματά του, η μέληση της κειμενικής διάθεσης αποτελεί τον βασικό οδηγό για την επιλογή των τμημάτων αυτών.

14.3 Δομική περιγραφή

Το στάδιο αυτό αποτελεί τον πυρήνα της αναλυτικής διαδικασίας. Παρά το χαρακτηρισμό της ως δομικής *περιγραφής*⁴ πρόκειται για μια ιδιαίτερα πολυώνυμη και σύνθετη εθιμολογική διαδικασία του κειμένου της βιογραφικής ανακωκάλυψης. Στη φάση αυτή οι ενότητες του κειμένου⁵ αναλύονται σειρά προς σειρά (*line-by-line*).

Αρχικά, επιδιώκεται μια «ανοικτή καθοκιοποίηση» που οδηγεί σταδιακά σε μια εξελικτική και διαλεκτική διαδικασία σχηματισμού κατηγοριών και διατύπωσης υποθέσεων. Οι θεματικές προκατανοήσεις του ερευνητή, οι γνώσεις από το χώρο των κοινωνικών επιστημών και τα αποτελέσματα προγενέστερων ερευνών αποτελούν τα «μέσα ευαισθητοποίησης», τα οποία τον καθοδηγούν στην ανάπτυξη των στοιχείων. Μέσα από ένα συνεχή «διάλογο» με το εμπειρικό υλικό στην προέκτα της ανάπτυξης, ο ερευνητής μετασχηματίζει και μορφοποιεί τις θεματικές κατηγορίες και υποθέσεις.

Κατά τη δομική περιγραφή ακολουθείται η αρχή της *διαδοχικότητας*. Τα τμήματα του κειμένου αναλύονται στη φυσική τους σειρά και στην αλληλοδιαδοχή τους. Λαμβάνεται δε σοβαρά υπόψη η τοποθέτηση του κάθε συγκεκριμένου τμήματος εντός της συνολικής κειμενικής δομής, ο ρόλος σύνθεσης του με τα άλλα αποτελέσματα καθώς και η λειτούργεια που στο πλαίσιο της ευρύτερης αφηγηματικής ενότητας.

Κατά την ανάπτυξη του κειμένου λαμβάνονται υπόψη τόσο δεδομένα που αφορούν το περιεχόμενο των λεχθέντων (*παραματολογικό επίπεδο*), όσο και τα μορφολογικά στοιχεία της εκφοράς του λόγου — όπως, για παράδειγμα, το είδος του λόγου που επιλέγεται (αφηγηματικός, περιγραφικός, επιχειρηματολογικός κ.λπ.) ή η συντακτική απόδοση (παθητική — ενεργητική σύνταξη). Λαμβάνονται επίσης υπόψη οι αλληλεπιδράσεις του πλαισίου της συνέντευξης και ο ρόλος τους στην παραγωγή του κειμένου.⁶

Ο Lincus-Hoene και Depremann προτείνουν μια σειρά από πέντε ερωτήματα, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν έναν ενδεικτικό οδηγό για την εθιμολογική προσέγγιση των τμημάτων του κειμένου. Τα ερωτήματα αυτά είναι τα ακόλουθα:

- Τι παρουσιάζεται στο απόσπασμα; (περιεχόμενο).
- Πώς παρουσιάζεται; (μορφή)
- Γιατί παρουσιάζεται το συγκεκριμένο απόσπασμα — και όχι κάτι άλλο; (λειτουργία σε σχέση με το περιεχόμενο)
- Γιατί παρουσιάζεται στο συγκεκριμένο (χρονικό) σημείο — και όχι σε κάποιο άλλο; (λειτουργία σε σχέση με την τοποθέτηση εντός της συνολικής αφήγησης)

- Γιατί παρουνιάζεται με αυτόν τον τρόπο — και όχι με κάποιον άλλο; (Λειτουργία σε σχέση με τη μορφή)

Ο ερευνητής σφειλάει κατά την ανάδυση να λαμβάνει υπόψη πως οι βιολογικές παρουνιότητες τοποθετούνται σε δύο διακριτούς χρονικούς ορίζοντες: το χρόνο της βίωσης — δράσης και τον παρουνικό χρόνο της αφήγησης. Οφείλει, ως εκ τούτου, να διακρίνει μεταξύ (α) της ανασυνγκρότησης της παρελθοντικής σκοπιάς του φορέα της βιογραφίας και της σημασίας που είχε προσλάβει το αφηγηθέν γεγονός στο χρόνο της βίωσης και (β) της παρουνικής οπτικής του αφηγητή και της σημασίας που προσοκλήθηκαν τα αφηγηθέντα επεισόδια για την παρουνική οικοδόμηση και παρούσα οπία της βιογραφίας. Ο τρόπος συνάρθρωσης των αφηγηματικών μερών με αξιολογικά μέγη που περιέχουν γενικές κρίσεις και αποτιμήσεις αποτελεί μια από τις ενδείξεις για τη διακριτή ανασυνγκρότηση και την ανταρροβή των δύο οπτικών.

Στο (α): Για την ανασυνγκρότηση της σημασίας των βιωμάτων και του προσανατολισμού της δράσης στον παρελθόντα χρόνο και στην εξέλιξη της βιωμένης ιστορίας ξανά? ο ερευνητής δύναται να αξιοποιήσει ως ενδεικτικό κλάσιο τα «γνωστικά σχήματα» που προσφέρει ο Fr. Schütze και, σε συνδυασμό με μορφολογικά στοιχεία της αφηγηματικής απόδοσης, να προσεγγίσει την κάθε διακριτή περίοδο του βίου διατυπώνοντας υποθέσεις σχετικά με:

- τα στοιχεία γύρω από τα οποία ο φορέας της βιογραφίας δομεί την αυτοεικόνα του.
- τον τρόπο με τον οποίο κατανοεί τη θέση του εντός του κοινωνικού χώρου και εκτιμά τα διαθέσιμα περιθώρια της δράσης.
- τον τρόπο με τον οποίο αναρρθώνονται και συσχετίζονται τα σημαντικά γεγονότα και η στάση του υποκειμένου έναντι αυτών.
- τους βασικούς βιολογικούς του προσανατολισμούς και τη «διαχείριση» των κοινωνικά προσφερομένων βιολογικών προδότησων.
- την άρθρωση βιολογικών σχεδίων και την εκπαλήρωσή ή μη των σχεδίων αυτών.
- τις αποκρουστικά ληφμένες στρατηγικές δράσης και το αξιωμακό πλέγμα που υιοθετεί το υποκείμενο.
- το πλέγμα των σχέσεων με σημειωμένες άλλους και τα στοιχεία γύρω από τα οποία οικοδομείται η αίσθησή του «ανήκειν».

Γα την ανασυνγκρότηση της βιολογικής σημασίας ενός συμβάντος ή εξέλιξης θα πρέπει, επίσης, να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο εντάσσεται εντός της αλληλογίας των προηγουμένων και των ακολουθών βιολογικών

και εμπειριών καθώς και ο τρόπος με τον οποίο φωτίζεται στο φόντο της ζωής τότε αποκρουστικά ληφής βιολογικής γνώσης.

Η ανασυνγκρότηση και εμνηνεία των συγκεκριμένων βιωμάτων και δράσεων δεν περιούεται στην ανάδειξη της σημασίας αυτών των ιδίων, αλλά έχει σκοπό, μέσα από την εξέταση των διαφροτικών βιολογικών περιόδων στη διαδοχική τους εξέλιξη, να αποκαλυφθούν τυπικά υποδείγματα βίωσης και δράσης που αποκρουστικά ληφώνονται στη δομή της βιολογικής γνώσης και αποτελούν συστατικά στοιχεία της βιολογικής συγκρότησης του υποκειμένου. Μέσα από την ανασυνγκρότηση της στάσης του υποκειμένου έναντι της αλληλογίας των βιολογικών σημαντικών συμβάντων ή εξελίξεων, επιχειρείται να αποκαλυφθούν οι νοηματικοί άξονες του αυτου και του βίου. Αυτό το γενικότερο και πιο αφηρημένο επίπεδο της ανασυνγκρότησης επιχειρείται κυρίως σε συνθήκες που παρτιθενται στο τέλος της ανάδυσης κάθε αφηγηματικής ενότητας.

Στο (β): Τα επιμέρους τμήματα εξετάζονται σε σχέση με τη λειτουργική τους σημασία εντός της συνολικής μορφής της βιολογικής αφήγησης. Δημιουργικά ερωτήματα αποτελούν τα παρακάτω: πώς μορφοποιεί ο αφηγητής την παρούσα του αφηγησία, με ποιο τρόπο, τι αφήνει ανέξω σε ποια θεματικά πεδία εντάσσει τα βιολογικά του βιώματα. Στο σημείο αυτό δεν επιδιώκεται η ανασυνγκρότηση του παρελθοντικού παρόντος, αλλά του εταγοντικού παρελθόντος, πώς δηλαδή διαχειρίζεται ο αφηγητής το παρελθόν του μέσα από την παρουνική οπτική. Η διαδοχική εξέταση των τμημάτων της αφήγησης κάτω από αυτό το πρίσμα έχει ως τελικό σκοπό να αποκαλυφθεί ο τρόπος με τον οποίο το υποκείμενο αναρρθώνει από το παρουνικό σημείο μια λιγότερο ή περισσότερο συνεκτική ιστορία ζωής, πώς εντάσσει τις μεταβολές της κατάστασής του εντός αυτής, πώς διαχειρίζεται τη θέση του στο γαυδάα μεταβαλλόμενο κοινωνικό χρόνο και πώς εταγονδιαρροματεύεται την εικόνα του αυτού του προσοικειωμένου τη νέα πραγματικότητα. Επίσης, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο το υποκείμενο αναρρθώνει εκείνες τις όψεις του παρελθόντος του που είναι σημαντικές για την ταυνή του κατάσταση αλλά και τα μελλοντικά του σχέδια.

14.4 Αναλυτική αρπίεση

Κατά το στάδιο της αναλυτικής αρπίεσης ο ερευνητής αποστασιοποιείται από τις λειτουργικές των μεμονωμένων τμημάτων του κειμένου και προβαίνει σε συνολικές αποτιμήσεις που αφορούν τα δομικά χαρακτηριστικά της περίπτωσης. Η ανασυνγκρότηση της δομής της περίπτωσης λαμβάνει χώρα στα ακόλουθα στάδια:

- Ανασυνγκρότηση της μορφής της συνολικής βιολογικής αφήγησης.

Ο ερευνητής εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η αφήγηση συνοψίζει με ένα ιδιαίτερο τρόπο σημαντικές βιολογικές εμπειρίες, εντάσσοντάς τες σε μια έχουσα νόημα αλληλοσχία και συνδεδεστές της με την παγονική κατάσταση και τον μελλοντικά προσανατολισμό. Επιχειρείται η αυτοκριτική χρήση της «συνοπτικής βιολογικής σκοπιάς», εκείνου δηλαδή του λαθάνοντος μηγανισμού που καθορίζει το σχήματισμό της μορφής της βιολογικής αφήγησης ως συνόλου.⁸ Εντοπίζονται και εμπεριέχονται οι μεταβολές της αφηγηματικής οπτικής και εξετάζεται ο τρόπος που αποτυπώνονται αφηγηματικά οι μετατοπίσεις και οι ανακατατάξεις που επιφέρει η κοινωνική μεταβολή.

• Ανασυγκρότηση της βιολογικής συγκρότησης της περιήγησης, εκείνης της λαθάνουσας δομής νοημάτων που ως αποκορυφώωση της («άφησης») βιολογικής γνώσης περιλαμβάνει τους νοηματοφόρους άξονες του βίου. Ως «νοηματοφόρους άξονες», που διατελούν τη «βιολογική συγκρότηση» και συνέχουν τον ατομικό βίο, μπορούμε να ενοήσουμε ενδεικτικά τους εξής: προοδιστικοί, και κατηγόρημα γύρω από τα οποία δομείται η εικόνα του εαυτού⁹, πλέγματα εξιολογικών προσανατολισμών¹⁰, αποκορυφωμένες μορφές δράσης και οικείες πρακτικές¹¹, τοποθετήσεις του εαυτού στον κοινωνικό χώρο και σε σχέση με τα διαδοχικά όμινα γενόντα, κοινωνικές εντάξεις και προοδιστικοί του «κοινωνικισμού», σχέση του εαυτού προς τους «άλλους»¹², προοδιστικότητας του οικείου χώρου. Η ανασυγκρότηση της βιολογικής συγκρότησης σκοπιά έχει να παρόσχει στον ερευνητή ένα εξηγητικό πλαίσιο για την κατανόηση του ιδιαίτερου τρόπου με τον οποίο το υποκείμενο «αντιπροστίθεται» στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της ύπαρξής του και προσοικειώνεται τη νέα πραγματικότητα.

• Ανασυγκρότηση του ειδικού τρόπου με τον οποίο η εξετάξιμη περιήγηση συγκεκριμένων το ερευνώμενο φαινόμενο.¹³ Συγκεκριμένα, αποτυπώνεται η βιολογική σημασία που λαμβάνουν οι διαδικασίες της κοινωνικής μεταβολής στη συγκεκριμένη περιήγηση. Εντοπίζονται οι ασυμμετρίες μεταξύ του οικείου κόσμου και της νέας πραγματικότητας. Ανακεφαλαιώνονται οι τεχνικές συμβολικής διαχείρισης των ασυμμετριών αυτών και η βιολογική εργασία που επιβάλλει η ανάγκη διασφάλισης της συνέχειας του εαυτού και τούτοχρονά ο συγχρονισμός του με τη μεταβαλλόμενη κατάσταση.

Κατά την αναλυτική αφαίρεση ο ερευνητής, παραιμμένος στο επίπεδο της ατομικής περιήγησης, επιχειρεί να ανασυγκροτήσει τα δομικά της χαρακτηριστικά. Όπως έχουμε ήδη περιγράψει,¹⁴ η δομή της περιήγησης αποτελεί τον τόπο μιας ιδιότυπης συνύπαρξης του ειδικού με το κοινό.

Συνγκροτεί μια «ιδιότυπη καθολικότητα» στο βαθμό που συγκεκριμένονοι και αποκορυφώονται με το δικό της ιδιαίτερο τρόπο ένα γενικότερο κοινωνικό φαινόμενο.

Κατά την παρουσίαση των ευρημάτων της αναλυτικής διαδικασίας ο ερευνητής καλείται να καταδείξει τους τρόπους μετάβασης από το επίπεδο των επιμέρους τμημάτων του κειμένου στην ανασυγκρότηση της δομής της περιήγησης. Ο ερευνητής οφείλει να θέσει την αναλυτική διαδικασία που ακολουθήσει στη βάση του διποικειμενικού ελέγχου.¹⁵ Ο έλεγχος της εγκυρότητας της εμπεριέχεται από το κατά πόσο η έκθεση των συμπερασμάτων περιλαμβάνει και την παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο κατέληξε ο ερευνητής στη συγκεκριμένη εμπεριέχεται.¹⁶ Ένα κεντρικό ζήτημα αποτελεί το εάν η εμπεριέχεται συνάγεται από τα δεδομένα του κειμένου. Ως εκ τούτου, στα κρίσιμα σημεία της ανάλυσης του, και ειδικά στα σημεία που αναδεικνύουν με πυκνό τρόπο τα κεντρικά στοιχεία της δομής της περιήγησης, θα πρέπει να παροτρύνεται ο κείμενο της βιολογικής αφήγησης και να καταδεικνύεται ο τρόπος με τον οποίο εξηγείται η εμπεριέχεται από αυτό. Η επίλυση των κατάλληλων αποσπασμάτων σε τέτοια έκταση ώστε να ικανοποιεί το κριτήριο του διποικειμενικού ελέγχου της αναλυτικής διαδικασίας χωρίς να γίνεται η παρότρυνση αυτή κορυφαία για τον αναγνώστη, αποτελεί ένα δύσκολο στοίχημα που καλείται να κερδίσει ο ερευνητής.

Η μετακίνηση από το επίπεδο της μεμονωμένης περιήγησης γίνεται να λάβει χώρα μέσω της συγκριτικής ανάλυσης διαφορετικών περιήγησης. Μια συγκριτική ανάλυση περιήγησης στη βάση των δομικών τους χαρακτηριστικών μπορεί να καθίσει σε μεγαλύτερο εύρος το φάσμα των μορφών τις οποίες μπορεί να λάβει η συγκεκριμένη μορφή του εξετάξιμου φαινομένου¹⁷ (συγκριτικός τυπολογίας), παρόμοιους πουτόχρονά τη δυνατότητα γενικευτικών κρίσεων σχετικά με τα τυπικά (ουσιώδη) χαρακτηριστικά του προς εξέταση φαινομένου.¹⁸ Ως τυπικά (ουσιώδη) χαρακτηριστικά εκλαμβάνονται εκείνα τα υψηλής αφάρεσης στοιχεία, που συναντώνται σε όλες τις εκδοχές που λαμβάνει η συγκεκριμένη μορφή του εξετάξιμου φαινομένου παρά τις διαφοροποιήσεις τους. Η συγκριτική ανάλυση εκδηλώνει τη λογική της ελάχιστης και μέγιστης διαφοροποίησης των περιπτώσεων.¹⁹

Στην περιήγηση κατά την οποία η έρευνα περιλαμβάνει την επεξεργασία τεσσάρων της μιας περιήγησης και κατάληξη μέσω της συγκριτικής τους ανάλυσης στο σχηματισμό μιας τυπολογίας που αποδίδει τις διαφορετικές εκδοχές του ερευνώμενου φαινομένου, τότε δεν είναι απαραίτητο να εκτεθεί η ανάλυση όλων των περιήγησης σε όλο της το εύρος. Μπορεί να επιλεγεί η πλέον χαρακτηριστική περιήγηση του κάθε τύπου και να παραταθεί η ανάλυση της εκτενώς. Οι υπόλοιπες περιήγησης δύνανται να λειτούργησαν συμπληρωματικά σε σχέση με την κεντρική περιήγηση.

ση, συνεισφέροντας στην αποσαφήνιση των ειδοποιών χαρακτηριστικών του τύπου.

* * *

Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται το Μέρος IV, στο οποίο αναδείχθηκαν ζητήματα της ερευνητικής πράξης. Σκιαγραφήσαμε αρχικά ως προνομιακό πεδίο της εμπειρικής βιογραφικής έρευνας τη μέγιστη των τριών με τους οποίους τα δώρα υποκείμενα βιώνουν και διαχειρίζονται τις διαδικασίες της κοινωνικής μεταβολής και προσοικειώνονται τα νέα δεδομένα που προκύπτουν από αυτές. Ειρχειρήσαμε, επίσης, να καταδείξουμε την πολυεπίπεδη αναφορικότητα των βιογραφικών αφηγήσεων που τις καθιστούν υψηλής αξίας κοινωνιολογικό δεδομένο.

Στη συνέχεια παρουσιάσαμε ένα συνεπή πλθος τα παραπάνω τριότα παραγωγής βιογραφικών αφηγηματικών κειμένων μέσω της διαδικασίας της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης. Σε ό,τι αφορά την επεξεργασία των παραγόμενων κειμένων, παραθέσαμε τις βασικές αρχές που οφείλουν, κατά την εκτίμησή μας, να διέπουν την εμπειρική προσέγγιση βιογραφικών αφηγηματικών κειμένων και προτείναμε μια αναλυτική διεργασία, η οποία λαμβάνει υπόψη της τον πολυαξιοτή και πολυεπίπεδο χαρακτήρα των κειμένων αυτών. Μια αντίστροφα εφαρμογής της περιγραφόμενης εμπειρικής λογικής αποτρέπει η ανάληψη του βιογραφικού αφηγηματικού κειμένου που παρατίθεται στο Παράρτημα.

Σημειώσεις

1. Η διαδικασία της ανάληψης βασίζεται στην αρχή της «ανασυνγκρίσισης περιπτώσεων» (βλ. Κερ. IV.13.1). Σύμφωνα με την αρχή αυτή κάθε περίπτωση προσεγγίζεται ολιστικά. Εκτελείται δε μια συγκαταχθέν εξέταση περιστατικών, αφού ολοκληρωθεί και το στάδιο της αναλυτικής ανάλυσης (βλ. παρακάτω).
2. Υπ' αυτήν την έννοια, μπορούμε να πούμε πως η γνώση της διάρκειας του βίου αποτελεί ένα από τα περικείμενα για την εξιμότητα της αφηγηθείσας ιστορίας ζωής.
3. H G. Rosenthal (1995: 218) κάνει λόγο για την ανίχνευση της «συνολικής βιογραφικής σκοπιάς», εκείνου δηλαδή του λανθάνοντος μηχανισμού που διευθετεί το σχηματισμό της μορφής της βιογραφικής αφήγησης.
4. Παρά το περιορισμένο εύρος του όρου «δομική περιγραφή» που δεν αποδίδει τη συνθετικότητα της εμπειρικής διαδικασίας, υποθετούμε τον όρο αυτό στο βαθμό που έχει καθιερωθεί στη γενικολογική βιβλιογραφία. Βλ. μεταξύ άλλων Schltze (1983: 286), Altheil/Glass (1986: 46), Dausien (1996: 129).
5. Η δομική περιγραφή για λόγους οικονομίας της έρευνας μπορεί να εσραμείζεται σε επιλεγμένο αριθμό αυτοσκοπιμάτων. Ως γενικά κριτήρια επιλογής των αυτο-

σκοπιμάτων αυτών μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής: η συνάφεια με την ερωτηματολόβια της έρευνας, η πυκνότητα των στοιχείων που περιλαμβάνονται, η αναφορά σε κομβικά σημεία και γεγονότα του βίου. Στα αυτοσκοπιματα αυτά πρέπει, ωστόσο, να περιλαμβάνεται το ανακριτικό τιμήμα της συνέντευξης.

6. Για τα ρέλα επιπλέον της ανάληψης των αφηγήσεων — νόημα, δομή, άλλη-πρόσβασης του κλάσμου, βλ. Mishler (1996: 119 κ.ε.).

7. Για την επίτευξη αυτού του αναλυτικού εργαλείου είναι σημαντικό ο νοητικός περιεχοτικός καθός και η γνώση των κοινωνικών, πολιτισμικών, ιστορικών κλάσμων εντός των οποίων έχει οικοδομηθεί η βιογραφική εμπειρία.

8. Rosenthal (1995: 218). Ο λαμβάνων αυτός μηχανισμός μπορεί να έχει τη μορφή ενός αφηγηματικού σχήματος, δομής (π.χ. ενός μύθου) ή μιας μεταφοράς. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η θεώρηση και η περιγραφή της απομηνής διάρκειας στο χρόνο και στο χώρο ως «κοινωνικών». Η μεταφορά του οδοιπορικού παίζει σε μια διαδοχική γειμάτη ανακατατάξεις, αναρτοές και συνθέσεις μια συνοχή και μια προοπτική. Βλ. Τσιώλης (2002: 256).

9. Προσδιορισμοί γίνονται από τους οποίους δομείται η εσωτερική ταυτότητα μπορεί να αποδοθούν σταθερά χαρακτηριστικά, όπως η επωνυμική ιδιότητα ή ιδιότητα του συνδικαλιστή, αλλά και ιδιότητες που έχουν αποκρηματωθεί στη βιογραφική εμπειρία και προσορίζουν μια στάση προς τα πράγματα, όπως η ενεργητικότητα και η «καταστολή». Μπορούν, επίσης, να περιλαμβάνονται τριότα βιωσιμής ύπαρξης, όπως η «κρίση» για τους άλλους». Βλ. Τσιώλης (2002: 329).

10. Για παράδειγμα, η πολιτική συνειδητοποίηση, η συνδικαλιστική δραστηριοποίηση, η αλληλεγγύη, η κριτική σκέψη, η πίστη στις συλλογικές μορφές δράσης περιλαμβάνονται στο εξωτικό περιεχόμενο ενός αυτού που οργάνωεται γύρω από τα κληρονομία του ειδικμένου και τρέξιμα συνειδητοποιημένου βιογραφικού εγγύτη. Βλ. Τσιώλης (2002: 328).

11. Όπως, για παράδειγμα, η «πυκνότητα της πολυαξιοσύνης» ως μια δομικαμένη βιογραφική στρατηγική επιβίωσης. Ως «πυκνότητα της πολυαξιοσύνης» ορίζουμε την ικανότητα επωλεματικών μεταπολίσεων και επιρροής ανταπόκρισης στις απαιτήσεις ενός ευθέως φάσματος επαγγελματικών ειδίκευσεων. Βλ. Τσιώλης (2002: 215).

12. Όπως, για παράδειγμα, η κατοχή του αυτού ως «τάξιου» που προσδιορίζεται σε αντίθεση προς τους «ξένους».

13. Βλ. παραπάνω Κερ. IV.13.2.

14. Βλ. παραπάνω Κερ. II.6.5.

15. Rosenthal (2005: 98).

16. Mason (1996/2003: 338).

17. Στην έρευνα, για παράδειγμα, που πραγματοποιήσαμε (Τσιώλης, 2002: 363) σχετικά με τη βιογραφική προσοικειότητα της κλίσης αυτοβιογραφικής, κατάληξιμε σε ρεφ. διαπορευτικούς τύπους βιογραφικών εργαβισμοχού της κλίσης:

- Η κλίση ως βιογραφική γνήση. Εμφάνιση γίνεται στη διάρκεια της διαφοράς και της συνθέσεως. Η παρόντα κατάσταση κατανοείται ως κληρομένο, αντιστραμμένο «κόσμο». Στον βιογραφικό ανατοχασμό που υποκειμένου κληρονομεί το παρόν και η αντιστροφή του.

- Η κλίση ως βιογραφική μετάβαση. Η βιογραφική συνέχεια αποκαταστάθηκε: οι ανακαταστάσεις, που επέφερε η κοινωνική μετάβαση, ενσωματώθηκαν βιογραφικά εντός μιας συνεκτικής ιστορίας ζωής. Στον βιογραφικό αναστοχασμό επικρατεί το στοιχείο της συνέχειας και ο ηθροσυναρπαικός είναι στραγγισμένος προς το μέλλον.
 - Η μεθόδος της κλίσης ως παρατεταμένη κλίση βιογραφική φάση. Η βιογραφική ιστορία απορροφάται από το κλίση παρόν. Ο αγώνας για τη διατήρηση μιας επισφαλούς ισορροπίας στο παρόν έχει ανασταλεί κάθε ευρύτερο βιογραφικό σχεδιασμό.
18. Για τη μετάβαση από το ειδικό στο γενικό μέσω του σχηματισμού τυπολογίας, βλ. Κεφ. II 6.6.
19. Σχετικά με τη λογική της ελάχιστης και μέγιστης διαφοροποίησης των περιπτώσεων, βλ. Κεφ. II 5.6.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:
Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΟΚΕΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΣΗΣ
ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗΣ – ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΦΗΤΗΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Η παρουσίαση της ανάπτυξης του βιογραφικού αφηγηματικού κειμένου, που ακολουθεί, σκοπό έχει να παύσει ένα παράδειγμα εμνηνευτικής επεξεργασίας βιογραφικών αφηγήσεων, που υιοθετεί τις θεωρητικές και μεθοδολογικές κατευθύνσεις, οι οποίες αναπτύχθηκαν το Μέρος IV του παρόντος βιβλίου.

Το κείμενο της βιογραφικής αφηγήσης, που παρουσιάζεται, παρήχθη στο πλαίσιο έρευνας που πραγματοποιήσαμε στο Λαύσιο το 1994.¹ Η έρευνα αφορούσε την κλίση αποβιομηχανίωσης που εκδηλώθηκε στην ευρύτερη περιοχή του Λαυλίου κατά τη διετία 1989-1990. Μέσα από την ανάπτυξη κειμένων που παρήχθησαν με τη μέθοδο της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης, μελετήσαμε διαφορετικές εκδόσεις του τούτου με τον οποίο βιομηχανικοί εργάτες του Λαυλίου βίωσαν την κλίση αποβιομηχανίωσης στο φόντο των βιογραφικών τους εμπειριών και επιχείρησαν να διαχειριστούν υλικά και συμβολικά τις μεταβαλλόμενες συνθήκες της ύπαρξής τους.

Αρχικά θα παρουσιάσουμε ένα σύντομο ιστορικό του φορέα της βιογραφίας. Ακολούθει η παράθεση των εννοιών και υπονοιών, όπως αυτές έχουν προκύψει κατά την αυτοκάλυψη της μορφολογικής και θεματικής διάθρωσης του κειμένου, και η σειρά πηγών σειρά αναλυτική επεξεργασία τους (δομητή παύση). Στο τέλος κάθε αφηγηματικής ενότητας παρατίθεται σύντομη των σημαντικότερων ευρημάτων της αναλυτικής διαδικασίας. Η παρουσίαση ολοκληρώνεται με την έκθεση της αναλυτικής διαδικασίας της δομής της περίπτωσης (αναλυτική απάντηση), όπου αναδεικνύεται η βιογραφική σημασία που λαμβάνει η κλίση αποβιομηχανίωσης στην εξέταση όμοια περίπτωσης καθώς και η βιογραφική επεξεργασία της κλίσης.

Σύντομο ιστορικό του φορέα της βιογραφίας

Ο Στέλιος (48 ετών) γεννήθηκε στο Λαύσιο. Είναι το μικρότερο από τα τέσσερα παιδιά μιας εργατικής οικογένειας του Λαυλίου. Ο πατέρας του ήταν